Година I. София, 31 октомврий 1909 год. Брой 31.

ДЕБЪРСКИ ГЛАСЪ

ОРГАНЪ НА ДЕБЪРСКАТА ПРОСВѢТИТЕЛНА ДРУЖБА.

ИЗЛИЗА СЕДМИЧНО.

Годишенъ абонаментъ въ прѣдплата:

За членове на дружбата и клоноветѣ ѝ . . . . **4** лева.
За нечленове на дружбата . . . . . **5** лева.
За странство . . . . . **8** лева.

Всичко за вѣстника се изпраща до редакцията му
Ул. „Екзархъ Иосифъ I“ № 25, III етажъ.

Обявления се приематъ на износни условия.

Съставъ на Редакционния комитетъ:

Редактори:

Лазаръ Димитровъ, прѣдседатель
Кр. Теодосиевъ.
Иванъ К. Божиновъ

Съвѣтници:

Михаилъ Петровъ, касиеръ
Стаматъ Стаматовъ
М. Македонски, отгов. редакторъ
Матей Т. Христовъ, секретарь
Димитъръ Арсовъ

Сътрудници:

В. Чернодрински
Г. В. Сердарски
Д-ръ Т. Филиповъ
Марко Григоровъ
Арсений Т. Йовковъ
Христо Несторовъ

Изложиние върху положението на българитѣ въ Македония и Одринско въ послѣдно врѣме*).

Прогласяването на конституцията въ Турция бѣ изненада за цѣлия свѣтъ. Назрѣло по еволюционенъ пѫть политическо съзнание у турцитѣ за това липсваше. При все това, самъ по себе си фактътъ, като опитъ за подобрение, не можеше да се не посрѣщне съ радость отъ ония, които имаха всичкия интересъ да видятъ този постоянъ вулканъ на балканския полуостровъ да утихне, да се успокои. Между другитѣ, на първо мѣсто ний, българитѣ, особено тѣзи, които живѣятъ въ Македония и Одринско, посрѣщнахме съ небивала радость този важенъ държавнишки актъ, чрѣзъ който се прогласяваха принципитѣ на *свобода, братство и равенство,*, като вѣрвахме, че тѣ искрено се прогласяватъ отъ младотурцитѣ и че ще се осѫществатъ, макаръ и постепено, но справедливо. Ето защо всички българи отъ Македония и Одринско напълно се довѣриха на турцитѣ и съ жаръ на копнѣещъ за миръ, за правда, за свобода народъ се рѣши да употрѣби всички свои сили и способности да подкрѣпи новото дѣло, за което главенъ виновникъ бѣ той. Всѣки си мислѣше, че вече настѫпва ера еднакво благоприятна за доброчестината и свободното развитие на всички турски поданици, безъ разика на религия и народность и безъ огледъ къмъ печалното минало. И дѣйствително, отъ началото имаше изгледи за подобно нѣщо: турцитѣ се показаха особенно толерантни и привидно готови да заживѣятъ братски съ всички нации въ държавата си; прѣкратиха се за врѣме нечутитѣ вражди мѣжду отдѣлнитѣ народности, тъй искусно подклаждани и раздухвани отъ Хамида и неговитѣ орждия; прѣкратиха се почти разбойничествата, кражбитѣ и убийствата.

Скоро обаче настанаха събития, за които въ нищо не бѣше виновно македоно-одринското българско население, нито имаше възможность и сила да се противопостави на тѣхъ. При все това, турцитѣ безъ да искатъ да вникнатъ въ сѫщностьта на работитѣ, дадоха воля на своитѣ стари, врѣменно прикрити, чувства наспрямо българитѣ; тѣ почнаха да водятъ старата си политика на недовѣрие и неприязнь къмъ тѣхъ. Българитѣ не се отчаяха и отъ това, като мислѣха, че турцитѣ ще изтрѣзнѣятъ и като разбератъ сѫщностьта на работата, ще поправятъ грѣшкитѣ си. И трѣбваше да дойде 31 мартъ, за да се види доколко искрено привързано е българското население къмъ конституционитѣ наредби. Съ небивала и непристорена самоотверженость се стекоха българитѣ въ редоветѣ на борцитѣ, които трѣбваше да смажатъ подигналата се и бошуваща хидра — черната реакция, хамидовщината, която съ всички сили и за всѣка цѣна искаше да повърне стария редъ на нещата. За щастие или за по-голѣмо нещастие на отоманскитѣ подданници, тя бѣ смазана, нъ не напълно поразена, не напълно уничтожена защото тя намира храна въ религиозния фанатизмъ и кръгло невѣжество на турскитѣ народни маси.

Слѣдъ това настѫпи доста благоприятно врѣме за полезна творческа работа въ духа на прогласенитѣ свещени принципи на братсво, равенство и свобода. Българитѣ, върху кръвьта и тѣлата на които бѣ съградена главно конституцията съ право очакваха едно по щастливо бѫдеще, единъ сносенъ, до извѣстна степень благоприятенъ животъ за всестраненъ културенъ напрѣдъкъ. Но колко жестоко бѣха излъгани? Младотурцитѣ, респективно турския парламентъ се показа твърдѣ реакционенъ и шовинистиченъ. Той пракара драконовски закони по сдруженията, просвѣтното дѣло и черковно-училищния въпросъ. Вмѣсто да създаде законоположения, отговарящи на зѣещитѣ нужди на страната, отъ които главно зависѣше стабилизирането на новото положение, парламентътъ се пустна по единъ опасенъ пѫть, толкова гибеленъ за страната — пѫть за отоманизирането за мигъ на всички немусулмански нации, толкова мѫченъ за реализирането при наличностьта на курторния уровенъ на турцитѣ и на общото мѫчително вѫтрѣшно и външно положение на държаватъ. Заслѣпени отъ шовинизма си и религиозния фанатизмъ, за да обаятъ турскитѣ невѣжествени маси, вървятъ по опасния пѫть — асимилирането на всички нации, безогледно, мижишката.

*) Рефератъ, четенъ отъ Л. Димитровъ на общото събрание на Македоно-Одринското Културно-просвѣтително дружество въ София, стапало на 18 т. м.

Казахме, че други насѫщни нужди чакака своето удовлетворение, нужди, които не търпѣха никакво отлагане и които заслужаваха на първо врѣме пълното внимание и грижи на парламента и на интелигенцията въ страната. Тѣзи нужди бѣха: 1) коренно прѣчистване на всичко старо и корумпирано въ администрацията, 2) реформиране и поставяне на подобаещата висота сѫдебно дѣло, толкова скомпрометирано въ Турция, 3) бързи и ефикасни мѣроприятия за построяване на шосета и желѣзници, реорганизиране и подобрение на телеграфо-пощенското дѣло, 5) разумно разрѣшение на аграрния въпросъ, б) организиране на народна милиция, за прѣкратяването на разбойничеството въ страната и осигуряването имота, живота и честьта за всички турски поданици и 7) разрѣшение, еднъжъ за винаги, съ законъ на справедливи начала, черковно-училищния въпросъ на християнскитѣ нации.

Твърдѣ естествено бѣше да се явятъ веднага резултатитѣ на шовинистическата панотоманска, панислямска политика за младотурцитѣ. Разннтѣ нации протестираха съ негодуване противъ посѣгателствата на турцитѣ. Въ нѣкои области негодуването се изрази въ бунтъ, а не е далечъ врѣмето, ако това положение се продължава, накипѣлото негодуване всѣдъ отдѣлнитѣ нации да се прѣобърне въ по отдѣлни или въ общи избухвания, които нѣма нищо добро да допринесатъ за Турция, не само нѣма да осигурятъ мира, и спокойствието на страната, толкова необходими за закрѣпване на новия режимъ, нъ ще донесатъ катастрофи.

Отъ всичко се вижда, че младотурцитѣ не се водятъ отъ здравия разумъ въ своитѣ дѣйствия, не могатъ да застанатъ отгорѣ надъ всячки прѣдразсѫдъци, не могатъ да се освободятъ отъ общата психология на невѣжествените турска маси, за прѣдимство и надмощие надъ другитѣ нации въ държавата си, свои съграждани. Тържественно прокламиранитѣ принципи: свобода, братство, равенство и правда, на които турската преса пѣеше и продължава още да пѣе химни, се погазиха отъ младотурцитѣ; тѣ сега вече не сѫ нищо друго, освѣнъ праздни думи, кухи форми, чрѣзъ които младотурцитѣ искатъ да прикриватъ своитѣ пъклени намѣрения къмъ немухамеданитѣ,

Като че ли и този пѫть, който сигурно ще бѫде послѣдния, турцитѣ ще си останатъ все така непоправими, както открай врѣме ги познава историята. Отъ направлението, по което сѫ тръгнали, явно е, че тѣ вървятъ по старитѣ отѫпкани пѫтища, които толкова скѫпо сѫ имъ костували, и си служатъ съ познатитѣ отъ вѣкове приоми на византицина и коварство, които сѫ само погроми за държавата и които докараха Мюрцщегъ и Ревелъ. Нека знаятъ турцитѣ, че Мюрцщегъ и Ревелъ сѫ разултати на „умната политика“ на фамозния Хюсеинъ Хилми паша, който още стои начело въ управлението на държавата и отъ когото изглежда, че младотурцитѣ не могатъ да се освободятъ. Нито историята, нито близкото минало, види се, за турцитѣ нѣма значение. Тѣ не искатъ да почерпятъ отъ нея уроци или по-добрѣ не сѫ въ състояние да направятъ това. Политиката на Хилми паша се инспирира отвънъ, отъ „приятелитѣ“ на Турция, и намира тази външна аспирация благоприятна почва между турцитѣ, благодарение заслѣпенността за нѣкакво си панотоманско величие, тъй съблазнително рисувано въ болнитѣ мозъци на младотурци и старотурци отъ „приятелитѣ“. Въ това се съсгои именно окаянието и мизерията на турцитѣ. Иматъ скѫпи уроци отъ подобни „приятелски“ аспирации въ далечното и близко минало, но не сѫ въ състояние да разбератъ това и да извлѣкатъ поука за настоящето и бѫдещето.

Има дати въ историята на Отоманската империя, о които младотурцитѣ трѣбваше да се справятъ. Годинитѣ 1812, 1829, 1856 трѣбаше и трѣба добрѣ да се помнятъ отъ турцитѣ, а не да се хранятъ турцитѣ съ химери; отъ тѣхъ трѣбваше и трѣбва да вематъ поука. За нещастие, обаче водителитѣ на държавнитѣ сѫдбини не сѫ се възползували, не сѫ се поучили отъ тия толкова важни събития отъ своята история. Не взимайки урокъ отъ тѣхъ и вървейки по пѫтя на тѣсногърдия ислямизъмъ, докаранъ до степень на алченъ егоизъмъ, сѫ убивали всѣкакъвъ възвишенъ поривъ за щастието на всички населения въ държавата си и за величието и могѫществото на своето отечество и съ това сѫ докарвали още по-злочести и по-катастрофални моменти за Турция. Тѣ сѫ гледали на държавата въобще като на една мушия, ограбвали сѫ я и сѫ онеправдавали народитѣ, Така тѣ докараха и 1878 година. Тоя типъ водители докараха Мюрцщегъ и Ревелъ. Ще видимъ още какви злини ще докаратъ.

(Продължава).

ПОДЛИСТНИКЪ.

Изложение върху положението на българитѣ въ Македония и Одринско въ послѣдно врѣме.

(2)

Юлскиятъ прѣвратъ имаше за цѣль, прѣди всичко, да избѣгне, макаръ и врѣмено, една интервенция на европейцитѣ по отношение на Македония, съ една слаба надежда, че този прѣвратъ може да избави за винаги Турция отъ опеката и вмѣшателството на европейскитѣ държави. Този прѣвратъ цѣлѣше да избави Турция и отъ вжтрѣшното разстройство. Нѣма съмнѣние, отдѣлни единици отъ младотурцитѣ имало е и, навѣрно, още има съ непрѣсторено желание да възродятъ своето отечество на истинско-конституционни начала, нъ тѣхнитѣ усилия сж капка въ морето и изглежда, че тѣ не могатъ да укажатъ онова влияние върху турската бюрокрация — бейоветѣ, крупнитѣ земледѣлци и духовенството, които сж фактически господари въ нова Турция — както и върху невѣжествената и религиозно фанатизирана турска маса, което влияние би гарантирало единъ правовъ редъ въ държавата и закрѣпване новото положение. Отъ всичко, което се върши въ Турция слѣдъ 31. мартъ, особено въ послѣдно врѣме, може съ положителность да се заключи, че отъ прогласената конституция нищо реално, дѣйствително не остана, а се прѣобърна тя въ една празна дума, куха форма, която нѣма приложение въ живота. Отъ монархическа Турция се прѣобръща въ една олигархическа деспотия, дѣто свободата, правдата и равенството се разбиратъ своеобразно, ала-турка: конституционна свобода — това е свобода само за турцитѣ, братство — това е отоманизиране на всички народности въ турската държава, равенство — това е запазване старото прѣдимство на владѣлческо племе въ държавата. Играта на конституция отъ страна на турцитѣ става ясна, това е стара пѣсень на новъ гласъ. Сигурно, се повтарятъ игритѣ на миналото, игри толкова скжпо костуващи на турцитѣ. Съ една рѣчь, фактитѣ сочатъ най-убѣдително, че турцитѣ сж тръгнали по наклонна плоскость и твърдѣ бърже се плъзгатъ и се приближаватъ къмъ ужасния край.

Казанитѣ по-горѣ мисли въобще по положението на Турция сж истински изразъ на фактитѣ, на реалностьта. Тази реалность, тѣзи именно факти искамъ, макаръ и бѣгло, да изложа прѣдъ васъ днесъ, за да видите доколко тази реалность е застрашителна прѣко за македоно-одринския българинъ и косвено за всички българи, въ това число и за македоно-одринската емиграция въ България.

Това изложение ще обнеме единъ кжсъ периодъ отъ врѣме, главно послѣднитѣ два мѣсеци, а именно августъ и септемврий.

Да излагаме подробно всички познати факти нито е възможно за едно толкова кратко врѣме, съ каквото разполагаме въ случая, нито е необходимо. Достатъчно е да изтъкнемъ въ случая само онѣзи по-важни факти изъ живота на българитѣ въ Турция, които хвърлятъ доволно свѣтлина върху истинското положение на работитѣ тамъ, за да се увѣримъ напълно въ казанитѣ по-горѣ вече мисли по отношение влошеното положение въ послѣдно врѣме въ Турция изобщо и опасноститѣ, които може да влѣче подиръ себе си това все повече и повече влошаващо се положение.

1. Нека най-напрѣдъ се спремъ върху шума, подигнатъ въ послѣдно врѣме около *четнишкия въпросъ*. Има ли български чети въ Македония и кой е виновенъ за това? Турцитѣ създадоха законъ за бездѣлницитѣ, въ който се прѣдвижда бой. Тѣзи бездѣлници за турцитѣ бѣха бившитѣ български революционери: началници, войводи и четници, слѣзли отъ планинитѣ слѣдъ прогласяването хуриета въ Турция. Тѣ се поставиха подъ непрѣстаненъ надзоръ на явни и тайни полицейски; тѣ биваха екстернирани и интернирани; тѣ бѣха малтретирани, оскърбявани и бити; тѣ, най-послѣ, се разкарваха по затворитѣ и убиваха изъ засада отъ наемни убийци. Това положение мнозина отъ войводитѣ не можаха да понесятъ и взимаха планината, при всичкитѣ увѣщания отъ страна на по-умѣренитѣ хора. Въ това нищо чудно нѣма, противното щѣше да бжде чудно и

печално, а именно, ако сложилитѣ оржжието си горди борци за свобода биха понасяли безропотно обидитѣ, прѣслѣдванията и побоищата. Факти за прѣслѣдване на войводи и четници има многобройни. Ще приведа тукъ само нѣколко такива, като най-характеристични.

а). *Кичеескиятъ войвода Алекса,* като отивалъ на пазаръ, билъ нападнатъ оту турци, сбиватъ се, нараняватъ го, и той сполучва да избѣга въ гората.

б) *Крушовскиятъ войвода Блаженъ* стоялъ въ селото на приказка съ приятели. Нападатъ го 12 души жандармц, *избиватъ ги всички* и *взима гората.*

в) *Мориховскиятъ войвода Трайко* убива хайдутина турчинъ деребей Шефкия. Затова турцитѣ сж му устроили засада, нъ не сполучили да го убиятъ, и войводата взелъ гората.

г) *Воденскиятъ войвода Кулиманъ* нападатъ го турцитѣ да го убиятъ; той заедно съ 10 души другари избѣгва въ гората.

Още много такива неоспорими факти бихъ могълъ да изброя, нъ и тѣ сж достатъчни да подтвърдятъ мисъльта, че турцитѣ сж виновни за образуването на български чети въ Македония. Нъ за да не остане никакво съмнѣние въ тая наша мисъль, достатъчно е да прибавимъ къмъ горнитѣ факти и слѣдната статистика: въ продължение на една година, а именно отъ 10 юлий 1908 г. до 10 юлий 1909 г. сж извършени надъ българи 129 убийства, 54 наранявания и покушения за убийства 39 и то повече върху войводи и четници.

Но думата е за нахлуване на чети отвънъ, отъ България. По всичко изглежда, че има нѣщо вѣрно въ тоя слухъ, ще да сж навлѣзли нѣколко малки четички, нъ това ни най-малко не е дѣло на македонския българинъ, нито пъкъ на българското правителство, а на хора и групи, които въ никой случай не сж дѣйствували и не могатъ да дѣйствуватъ отъ името на български народъ. Че е тъй работата, напълно се увѣряваме отъ комюникето на централното бюро на Българскитѣ конституционни клубове въ Солунъ, развито по-обстойно въ една статия въ в. „Отечество", брой 64, т. г. Тя е единъ непритворенъ строгъ и енергиченъ протестъ срѣщу всички онія, които злоупотрѣбяватъ съ македонското дѣло. Нека цитираме нѣкои пасажи отъ тази статия. „Защото тъкмо сега, казва статията, слѣдъ прогласяването на новия режимъ въ Турция, се създадоха първичнитѣ, елементарни условия за нашето національно развитие. Дѣйствително, управницитѣ прѣдприематъ редъ стѣснителни мѣрки, нъ ний имаме още легални срѣдства за борба. Затова всѣка подземна дѣйность, всѣко нелегално проявление е безумно, даже прѣстжпно, понеже ще погребе сжществуващитѣ елементарни свободи и права". На друго мѣсто въ сжщата статия се казва: „Отоманското правителство трѣбва да прѣкрати своята стѣснителна политика: нека тури то край на приемитѣ, завѣщани отъ стария режимъ, нека се откаже отъ новия младотурски курсъ, който въ нѣкои отношения е тѣсно националистиченъ. Съ тая рѣшителна стжпка Млада Турция окончателно ще привърже къмъ себе си онеправданитѣ нации".

Отъ дотукъ казаното става явно отъ какви желания се въодушевлява българското население въ Македония и Одринско, па и въ свободна България. Българитѣ сж напълно откровени искрени, но може ли конституционна Турция да тури ржката на сърдцето си и каже, че и тя е искрена къмъ тоя толкова измжченъ, нъ прогресивенъ и крайно обичащъ свободата елементъ въ своята държава? — „Не" е справедливия и истински отговоръ на това питане. Тогава кой е виновенъ за тази аномалия? Българитѣ въ Македония и Одринско сж петимни за мирна културна работа и още не сж се отчаяли окончателно отъ конституцията, нъ турцитѣ не ги оставатъ на мира, особено въ послѣдно врѣме сж прѣдизвикателни. За общото настроение на българския народъ въ случая ноже да се сжди най-добрѣ по печата; а печата е почти единодршенъ: той е противъ всѣкакви чети въ Македония и Одринско, особено противъ такива, които биха нахлували отвънъ.

(Ще продължава).

Изложение върху положението на българитѣ въ Македония и Одринско въ послѣдно врѣме.

(3)

2. *Черковно-училищнитѣ разпри* оставатъ въ сѫщото положение, както и прѣзъ хамидовия режимъ. Турцитѣ не разрѣшиха чрѣзъ законъ, еднѫжъ за винаги, този въпросъ, който е главната причина на раздоритѣ въ тая злочеста страна Македония, източникъ на нечуванъ антагонизъмъ, струващъ толкова скѫпо — толкова теглила и жертва на българитѣ, отъ които искатъ насила да правятъ гърци и сърби. Уреждането на тоя въпросъ е отъ първа важность за въдворяване миръ въ страната. Младотурцитѣ, сигурно, признаватъ това, но вървятъ по стария пѫть, защото не сѫ искрени и защото, види се, искатъ да се продължаватъ кървавитѣ борби между отдѣлнитѣ народности въ държавата си. Това, обаче, е една крупна грѣшка, толкова опасна за народноститѣ, колкото и за турската държава.

За да се види прѣстѫпното пристрастие на турцитѣ и по този въпросъ, достатъчно е да припомнимъ само слѣднитѣ факти:

а) заповѣдьта на централната власть да се затворятъ всички черкви и училища въ Битолския вилаетъ, които сѫ били спорни прѣди хуриета, но по врѣме прогласяването хуриета сѫ били отворени отъ българитѣ;

б) недопускането на архиерейскитѣ български намѣстници въ околийскитѣ и окрѫжнитѣ съвѣти;

и в) заповѣдьта да се запрѣти прѣподаването на българска история въ българскитѣ училища.

Като илюстрация за нееднаквитѣ отношенията на турцитѣ по черковно-училищния въпросъ въ Македония и Одринско, отношения прѣстѫпни и варварски, могатъ да ни послужатъ свирепостьта на органитѣ на турската власть, направени въ селата Янчица и Копаново (Берско) и въ с. Теово (Воденско).

Ето тѣзи свирепости:

„По заповѣдь на юзбашията, арестувани сѫ въ с. Янчица, *оковани въ желѣза*, и откарини въ Солунъ селянитѣ: дѣдо Тръпчо, по-голѣмия му синъ и бившия войвода Трайко; учительтъ отъ сѫщото село, Моне Юруковъ, се държи още въ пълна неизвѣстность, затворенъ въ берскитѣ зандани.

По желанието на гръцкия владика, воденскиятъ каймакаминъ е затворилъ на сила българското училище въ с. Теово и далъ заповѣдь на джандармитѣ да изпѫдятъ отъ правителствения домъ 40-тѣ души селяни, които отишли да искатъ обяснение за тоя произволъ (в. „Отечество“, брой 63, 1909 г.)“.

3. *Покварено правосѫдието въ нова Турция.* — Може съ положителность да се утвърждава, че правосѫдието (ако допуснемъ, че такъво има) въ конституциона Турция е по-понизено отъ онова въ хамидовия режимъ. Фактътъ, че при 129 убийства на българи въ една само година, не само не е осѫденъ нито единъ отъ убийцитѣ, но и не сѫ заловени, нито пъкъ сѫ даже обезпокоявани съ разпитъ и разслѣдване, е поразителенъ и говори високо, колко покварено е сѫдебното дѣло и въ конституциона Турция. Властьта счита за излишенъ трудъ да дири и накаже убийцитѣ, защото българитѣ не сѫ хора, отъ тѣхъ кръвь не тече, за тѣхъ правосѫдие не трѣбва да има. Характерни сѫ въ това отношение и послѣднитѣ два случая на обѣсване въ Сѣръ и Тиквешко.

Ето при какви обстоятелства сѫ станали тѣ:

а) На 28 септемврий т. г.. рано сутриньта въ Сѣресъ бидоха обѣсени на „Атъ-пазаръ“ трима души българи. Тѣлата имъ прѣстояха $3^1/_2$ часа. За турската народна маса това бѣ цѣло тържество. Прѣзъ всичкото врѣме цѣлиятъ площадъ и близкитѣ улици бѣха задръстени само съ турци. — И тримата обѣсени, а имено Митю Атанасовъ, 19 годишенъ, Илия Орѣховали, 18 годишенъ, и Лазаръ Какараскали, 22 годишенъ, живещи въ с. Къзъ-пикеси (Сѣрско), бидоха осѫдени отъ тукашния криминаленъ сѫдъ по убийството, извършено прѣзъ февруарий т. г., на единъ албанецъ, който съ свойствения си жестокъ турско-арнаутски нравъ, билъ

го прѣдизвикалъ. — Докато убийцитѣ гърци, що изклаха прѣзъ септемврий м. г. 7 души мжже, жени и дѣца отъ с. Карлъкьой, бидоха пуснати на свобода; докато убийцитѣ турци отъ с. Блатска, що на 27 май т. г. убиха двама българи, останаха не прѣслѣдвани; докато помацитѣ убийци отъ с. Бабекъ, що убиха край с. Елешница, прѣзъ юний т. г., прѣзъ бѣлъ день, петима невини българи отъ гр. Мехомия, не сж подведени подъ никаква отговорность, и докато още мнозина турци и гърци, убийци на по единични българи, никакъ не сж обезпокоявани отъ власть и правосждие, — то тия, макаръ и малолѣтни дѣца, като българи, бидоха обѣсени (в. „Врѣме“, брой 607, 1909 г.).

б) Солунъ 6 октомврий 1909 г. — На 1 т. м. сутриньта е билъ обѣсенъ въ Кавадарци (Тиквешко) българина Божилъ Илиевъ, отъ с. Долно-Бошево, на възрасть 35 години, задѣто застрѣлялъ съ револверъ Коля Дельовъ отъ с. Рожденъ, сжщата кааза. Послѣдниятъ се е заселилъ наскоро въ селото на обѣсения и се опиталъ да прѣлъсти жена му. Присждата е издадена отъ солунския углавенъ сждъ („Балканска трибуна, № 38, 1909 г.).

Излишни сж всѣкакви коментарии.

4. *Администрацията по-лоша отъ хамидово врѣме.* — Никаква реформа не направиха младотурцитѣ и въ администрацията, този най-важенъ факторъ въ управлението на една държава. Европейцитѣ бѣха турили добри начала въ тоя клонъ отъ държавната машина, като реорганизираха джандармерията, но младотурцитѣ не се показаха умни и способни да продължатъ и заякчатъ това важно дѣло. Не само не направиха това, но тѣ и го разтроиха. Грѣшката на младо-турцитѣ се състои въ туй, че тѣ не прѣчистиха корено администрацията отъ корумпираното и просташко чиновничество и не поставиха въ нея млади, интилигентни и честни хора, безъ да се гледа на народность и религия, нито даже, на първо врѣме, на ценза за владѣене на официалния езикъ. Въ такива важни исторически моменти подобни отстжпки сж твърдѣ естествени, даже наложителни. Но турцитѣ и тукъ, въ тоя случай, си останаха турци, автори само на „смарладисани“ революции, но не и истински, искрени реформатори и творци на нови, щастливи сждбини на населенията въ империята си. Тѣ не посмѣяха да отидатъ по далечъ отъ едно прогласяване на конституционо управление само формално, а иначе всичко старо си остана непокжтнато. Не само това, ами покрай старитѣ недостатъци въ администрацията, понеже тя си остана съ стария персоналъ, се прибавиха още пълната разюзданость и разгащеность. И въ тоя случай младо-турцитѣ не се ржководѣха отъ здравия разумъ и нѣмаха прѣдъ очи истинскитѣ интереси на държавата си, а бѣха слѣпи религиозни фанатици, угодници на чернитѣ и дивн турски маси. За доказателство на горнитѣ мисли за разкапалостьта на администрацията, достатъчно е да констатираме факта, че разбойничеството въ Турция никога, и прѣзъ стария режимъ, не заемало такива широки и застрашителни размѣри, както прѣзъ послѣднитѣ нѣколко мѣсеци. Разбойнишки банди по бѣлъ день и свободно задигнаха почти цѣлия едъръ и дребенъ добитъкъ въ Дебърско; обиратъ убиватъ тѣзи вѣковни злосторници арнаутитѣ, а властьта почти нищо не прави — държи се пасивно. Положението не бѣ по-добро и въ Гостиварско, Тетовско и другадѣ, даже прѣдъ вратитѣ на Солунъ разбойничеството е въ пълната сила: разни банди обиратъ търговци и ги плѣняватъ за откупъ. Нѣма сигурность изобщо за живота, имота и честьта на населението въ Турция; и грозното е, че всички банди се състоятъ отъ мюсюлмани, прѣдводителствовани отъ прѣдишни катили, освободени по хуриета. Властьта или е изгубила всѣкакъвъ престижъ и не е въ състояние да запази редъ и спокойствие въ държавата и да гарантира имота, живота и честьта на своитѣ поданици, или пъкъ не желае това да стори. И двата случаи не говорятъ въ полза на една ужъ котститудиона- и правова държава. Това показва, че турцитѣ сж рецидивисти и непоправими. Нѣма да помогнатъ на турцитѣ никакви аларми въ игри на конституция, ако тѣ не сж въ състояние да се изцѣрятъ отъ старитѣ си гангрени, които съ вѣкове разяждаха държавата и продължаватъ още да я разяждатъ, докаго окончателно се сплюе.

(Слѣдва)

ПОДЛИСТНИКЪ.

Изложение върху положението на българитѣ въ Македония и Одринско въ послѣдно врѣме.

(4)

5. *Чифлигарския или въобще аграрния въпросъ.* — И тоя толковa важенъ въпросъ остана неразрѣшенъ, нито пъкъ има изгледъ да се разрѣши наскоро понеже неговото справедливо разрѣщение противорѣчи на интереситѣ на беговетѣ и другитѣ едри землевладѣлци турци, които сѫ пълни господари въ държавата подъ етикета „младотурци“ или „либерали“ (ахрарци), или пъкъ подъ прозвището на чалмалии напрѣдничави елементи; нъ главната сила въ нова Турция е съсрѣдоточена въ ржцѣтѣ на беговетѣ. Ето защо плачевното положение на бѣдното съсловие си остава сѫщото, ако не и повлошено. А това положение въ едно най-близко бѫдаще не може да не донесе изненади, сътресения въ държавата. Знае се твърдѣ добрѣ, че селенитѣ изнесоха главно революционната борба въ Македония и Одринско на своитѣ плещи и тѣ сѫ най-благоприятната срѣда за агитациитѣ на апостолитѣ на революцията. Тѣ ще продължаватъ да бѫдатъ такива, до като не се подобри положението имъ, докато не имъ се осигури единъ по-сносенъ поминъкъ. А положението на българитѣ чифлигари и малоземлени е дѣйствително отчаяно. Ето що говорятъ за това фактитѣ. Отъ Гевгелий съ дата 23 августъ т. г. пишатъ:

Беговетѣ отъ нашитѣ села създаватъ систематично мѫчнотии на селянитѣ, за да пропѫждатъ посъбуденитѣ отъ тѣхъ. Властитѣ подпомагатъ явно и скрито тоя стремежъ.

Въ с. Мачуково иждараджията Идризъ-ага искаше отъ селенитѣ сенети, че ще му даватъ дѣлъ отъ всичко. Чаушътъ въ селото заплашваше селянитѣ, че ще ги изпѫди, ако не склонятъ на тия условия. Селянитѣ протестираха енергически. Случайно каймакамътъ се прѣмѣсти, та новиятъ рѣши спора въ полза на селянитѣ. Прѣди нѣколко дена Гоне Димовъ бѣ ивхвърленъ отъ кѫщата си. Никакви протести не помогнаха.

Въ с. Баялци бегътъ иска да му се даде сѣмето отъ житото, когато то никогажъ не е вземано. Селото се възпротиви. Бегътъ заяви, че сѣмето ще даде отново обратно, комуто иска и колкото иска.

Сѫщото е и въ с. Гявато. Селянитѣ дойдоха да протестиратъ прѣдъ каймакама, за гдѣто имъ се иска сѣмето и за гдѣто е изпѫденъ отъ кѫщата единъ селянинъ, нъ каймакаминътъ ги изпѫди.

Съ малки изключения земледѣлчески спорове изникватъ почти въ всички села (в. „Отечество“ бр. 55, 1909 год.).

Щипъ, 29 августъ 1909 г. — Дервишъ Едипъ отъ Щипъ има чифликъ въ с. Кара-Орманъ. Селянинътъ Андо е работилъ дълго врѣме земята му като изполичарь. Понеже Едипъ ималъ доста зулумджийски навици, Андо, при новото положение искалъ да даде на бега да разбере, че той не му е безсловесенъ робъ и че трѣбва Едипъ, макаръ и господарь на земята, да взима онова, което му се пада, като изполичарь. Едипъ навикналъ да не слуша никакви възражения отъ своя изполичарь, озлобява се и го изпѫжда отъ чифлика. Андо се помирява съ положението и остава да разпродаде зеленчука въ градината и около Кръстовдень да напусне и нея. Злобата, обаче, на господаря-властникъ не се задоволила съ това, т. е. съ изпѫждането на Анда, ами поискалъ да му вземе и градината. Разбира се, Андо не можалъ да даде и послѣдния си залъкъ и се съпротивилъ. Това още повече разгнѣвило Едипа. Отива той въ правителството и по законенъ редъ иска да се изплати цѣлия наемъ за гридината, прѣди още да е прибранъ берекета. Тамъ не получава удовлетворение. Тогава пакъ старитѣ навици и закани, за да се изпълнятъ слѣдъ нѣкой день. На 28 т. м. срѣщу 29 — снощи, синътъ на Андо и двѣтѣ му

дъщери си спали въ градината, когато около 4 часа по турски нѣколко гърмежи сж ги разбудили. Момчето схванало, че тѣхъ обстрѣлватъ, затова съвѣтвало сестритѣ си да не ставатъ отъ леглата, за да се спасятъ. Въ страха, обаче, 16 годишната му сестра става и веднага бива пронизана съ куршумъ. Като чули писацитѣ, разбойницитѣ избѣгали. Зараньта бащата на убитата съобщава на властьта въ Щипъ, която отива на мѣстопроизшедствието и констатира убийството на Мира. Вижда, че колибата е продупчена отъ куршуми на пушка „Гра“ и „Мартинка“, и, по показанията на бащата на убитата, залавятъ, Едипа, за да му кажатъ слѣдъ нѣкой день — „бераетъ! испатъ йокъ“. Нещастниятъ баща, макаръ и да гледа мъртва обичната си дъщеря, пакъ благодари Богу, че е запазилъ поне останалитѣ. Слѣдъ това звѣрско убийство, бащата се чуди, какъ да отиде да пази градината си, защото Едипъ сега е въ затвора наистина, нъ неговата чета е около градината; отъ друга страна пъкъ иде и зима, и той безъ тая градина ще е прѣдъ ужасния гладъ! Ето така се нарежда у насъ положението на работника съ вѣковния господарь-землевладѣлеца! . . . („Отечество“, бр. 56, 1909 г.). Коментарии сж излишни. Положението на обезземленото и малоземлено население е непоносимо, то е плачевно, нъ нѣма кой да се вслуша въ гласа на тия лишенч отъ насжщния хлѣбъ хорица. Но нека се знае, че гладътъ е страшно нѣщо, той е лошъ съвѣтникъ.

6. *Мухаджирскиятъ въпросъ.* — Да се заселватъ мохамедани между другитѣ народности, дѣто тѣ сж въ болшинство и силни, не е ново нѣщо въ Турция: това е стара държавна политика, засилена въ послѣдно врѣме, особено отъ руско-турската война насамъ. Но особено засилена и систематична става тази политика слѣдъ прогласяването на конституцията, а явно декларираната слѣдъ обтвяването на България въ независимо царство и присъединението на Босна и Херцеговина къмъ Австрия. Цѣлта, която се гони съ мухаджирлъка на всѣкого е позната, па и турцитѣ не я криятъ. Съ прѣселването на мохамедани между другитѣ народности, при бѣдственото положение на селската маса, налива се масло въ огъна: положението на селското население и така лошо още повече се влошава съ това; слѣдователно, опасноститѣ отъ недоволства се увеличаватъ повече. Турцитѣ заселватъ повече мохамедани отъ Босна и Херцеговина съ двояка цѣль: първо, да играятъ шпионска роль между българското население, чиито езикъ познаватъ, понеже тѣ сж сърби помаци, и второ, да увеличатъ сръбския елементъ и усилятъ съ това антагонизма между българи и сърби. Но, клетитѣ, не виждатъ, че съ това, вмѣсто да изпишатъ вѣжди, ще си извадятъ очитѣ. За турцитѣ историята нищо не значи: тѣ не знаятъ, че подобни прѣселвания въ старо врѣме сж донасяли само врѣди за държавитѣ, въ които ставали подобни работи.

Мухаджирството е опасно за мѣстното население и отъ тази страна, че прѣселницитѣ, които бѣгатъ отъ роднитѣ си мѣста, сж най-фанатизирания и най-невѣжественъ, слѣдователно, най-прѣстжпенъ елементъ — елементъ съ диви и разбойнишки наклонности. За да си съставимъ понятие за тоя елементъ, стига да си припомнимъ факта, който неотколѣ стана въ Одринско. Тамъ мухаджиритѣ тръгнали съ коля и сѣмейства, като хунска орда, се прѣдадоха на насилия и грабежъ и туриха въ паника, българското население въ мѣстноститѣ и селата, дѣто минаха. Това сж първитѣ резултати, които прѣдвѣщаватъ, какви ще бждатъ тѣ въ бждеще.

Досега главно турцитѣ поселяватъ мухаджири тази година въ Солунско, Лжгадинско, Катеринско, Скопско, Одринско и др. Разбира се, това поселяване не е прѣстанало, това е, както казахме, една държавна политика. Затова има назначени специални комисии и тази година ще се прѣдвидятъ въ бюджета по-голѣми суми за тая цѣль, нежели досега.

(Ще слѣдва).

Изложение върху положението на българитѣ въ Македония и Одринско въ послѣдно врѣме.

(5)

7. *Въпросътъ за сдружаванията.* — Този въпросъ е отъ голѣма важность за националноститѣ въ „възобновена Турция“. Съ драконовския 34 членъ отъ закона за сдружаванията турцитѣ се показаха въ истинската си физиономия. Този законъ показа, че младотурцитѣ сж толкова младотурци, колкото бѣ младотурчинъ Абдулъ Хамидъ или колкото е младотурчинъ фамозния Хилми-паша. Законътъ забранява национални и реакционни сдружавания. Спрямо първитѣ коджа юнашки жестъ показаха „младотурцитѣ“, и не се съмнѣваме, че ще ги закриятъ, нъ за вторитѣ не може да става и дума, защото цѣла Турция си остава реакционна, въ това число и комитета имъ „Обединение и Напрѣдъкъ“, най-хубаво отразенъ въ прѣдметния законъ. Турцитѣ забраняватъ национални сдружения, подъ които разбиратъ и политически партии на национална почва. Тѣ искатъ за мигъ да отоманизиратъ по тоя начинъ всички националности, чрѣзъ мѣроприятия и законоположения диви, потиснически, които нѣматъ нищо общо съ свободата и равенството, незиблени принципи на една конституционна държава, мѣроприятия на които би позавидѣлъ и Хамидъ, ако би могалъ да се повърне още веднъжъ на трона. Младотурцитѣ искатъ да черпимъ всичката политическа, социална и просвѣтна мждрость отъ *текето* „Обединение и Напрѣдъкъ“. Това е единъ абсурдъ, който може да роди само главата на „младотурцитѣ“. Никоя националность нѣма да се кръсти въ „текето“ на младотурцитѣ, въ което господарувать вмѣсто единъ Хамидъ повече хамидовци: беговетѣ и софтитѣ. Докато сжществуватъ различия въ религия, въ езикъ, въ икономическо и социално положение, както и различия на индивидуални схващания и разбирания по общественитѣ въпроси, дотогава никоя сила не е въ състояние да унифицира всички отомански поданници въ политическитѣ и обществени гледища. Всѣки опитъ, който стѣснява свободата на мисъльта и убѣжденията, е насилие, което ще прѣдизвика съпротивление, реакция, безъ да се гледа на формата, въ каквато тя може да се прояви — въ прикрита, замаскирана или въ чисто конспиративна.

Да допуснемъ за минута, че законътъ гони цѣлта да не допуска национални групировки въ политическитѣ партии въ Отоманската държава. Разбира се, това допускане си има мѣстото само, ако турцитѣ имаха строго опрѣдѣлени политически партии, а тѣ не слмо ги нѣматъ сега, нъ нѣма да ги иматъ и за още дълги години, ако доживѣятъ такива, понеже у тѣхъ липсва що-годѣ култура, когато другитѣ нации много сж ги изпрѣварили въ това отношение. Нъ даже и да бѣше прѣдположената цѣль, и да имаха каква-годѣ култура, тѣ нито иматъ право да забраняватъ национални групировки на политически партии, нито пъкъ намиратъ нѣкое оправдание въ партийно-политическия животъ на конституционнитѣ европейски държави. Въ Англия даже, дѣто политическитѣ партии тъй ясно сж опрѣдѣлени, допускатъ национални групировки на политически партии: ирландскитѣ либерали съвсѣмъ отдѣлно дѣйствуватъ отъ силната английска либерална партия; така дѣйствуватъ трансилванцитѣ въ Австро-Унгария, сжщо чехитѣ и т. н. Твърдѣ смѣшно е, ако не бѣше обидно, една Турция, която нѣма политически партии, макаръ и въ зачатъчно състояние, да се напъва, като жабата, която видѣла. че коватъ бивола, поискала и нея да я подковатъ, си поставятъ задачи, не само противни на духа на конституцията, но несъобразни и съ тѣхнитѣ морални, интелектуални сили. Отъ този стѣснителенъ законъ нищо Турция добро нѣма да види, а ще ускори съ това своето разлагане. Ний въ това ни най-малко не се съмняваме, и нѣма освѣнъ да съжаляваме, че младотурцитѣ сж толкова кжсогледи и неотърсени отъ старитѣ си привички и недостатъци. Свидѣтель ще е бждащето. Върху този сждбоносенъ въпросъ младотурцитѣ заслужва повече да помислятъ.

8. *Воената повиность на немухамеданитѣ.* — Узаконението да служатъ и немухамеданитѣ въ войската, както мухамеданигѣ, зарадва първитѣ. Но този законъ не бѣ точно опрѣдѣленъ въ системата на служенето воената повинность — тази система ще бжде режионална или ирежионална. И това тревожи много отоманскитѣ поданици на раз-

нитѣ области, които различаватъ толкова рѣзки географически и климатически условия. Отъ всичко обаче, се вижда, че турцитѣ оставиха вратата отворена по системата на воената повиность, за да прокаратъ ирежионалната система, съ цѣли твърдѣ прозирни: да се сандардисатъ и уничтожатъ гяуритѣ. Нѣма още официално рѣшение на въпроса, нъ изглежда отъ всичко, независимо отъ исканията на патриарси, екзарси и равини, че той ше бѫде рѣшенъ скоро и то въ нежелателна и врѣдна смисъль. Дано бѫдемъ излъгани. Ний тукъ нѣма да мотивираме отъ много гледища, че режионалната система е прѣдпочтителна, защото нито мѣсто му е тукъ, нито е нужно да правимъ това при обстоятелството, че всѣкиму е познатъ климатическия контрасть и географическата разфърленость на турскитѣ владѣния. Нѣма тукъ да изброяваме и отрицателнитѣ резултати отъ ирежионалната система, нъ ще споменемъ само, като най-прѣкъ резултатъ ще бѫде дезертьорството и емигрирането на много младежи, отъ което турцитѣ не могатъ да очакватъ ползи. Наопаки, това ще създаде единъ елементъ, готовъ на бунтове.

Този бѣгълъ прѣгледъ върху отдѣлнитѣ страни въ живота на българитѣ въ Македония и Одринско е достатъченъ да си състави човѣкъ едно доста ясно понятие за положението на нашитѣ сънародници въ тия двѣ провинции.

За да илюстрираме донѣйдѣ казаното по-горѣ за положението на българитѣ въ Македония и Одринско, намираме за неизлишно да приведемъ и една малка статистика, черпена отъ достовѣренъ източникъ.

Ето тази статистика:

Отъ 10 юлий 1908 год. до 10 юлий 1909 г., т. е. за една година, сѫ извършени слѣднитѣ злодѣяния надъ българи:

Убийства 129, *наранявания* 65, *покушения за убийства* 39, *обири* 84, *побои* 41, *заплашвания* 19, *опожарявания* 6. Убити и наранени отъ гръцки андарти 86, отъ сръбски четници 22, отъ турци и арнаути 53, отъ неизвѣстни хора 12.

Арестувани четници 9, осѫдени 5, убити 6, наранени 1, покушения 5.

Убийства и наранявания по вилаети: Солунски 77, Битолски 57, Скопски 35, Одрински 25, Цариградски 1.

Къмъ приведената статистика нека прибавя и тази, която азъ самъ направихъ, като прѣровихъ броевѣтѣ на в. „Отечество“ отъ 29 августъ до 10 октомврий т. г., т. е. за едно врѣме отъ единъ мѣсецъ приблизително. При това 4 броя отъ „Отечество“ (57, 58, 59, 61) липсваха, а излиза тоя вѣстникъ 2 пѫти въ седмицата.

Ето и тази статистика: 14 убийства, 5 наранявания, 7 побои, 19 обири, грабежи и нападения. Разбира се, всичко това само надъ българи.

А какво да кажемъ за пладнешкото досега не чуто и невидено разбойничество главно въ Дебърско, Гостиварско и Тетовско, но разширено въ цѣла Турция — европейска и азиятска? Дебърско е най-нещастното въ това отношение: тамо явно и по бѣль день, сноватъ рзбойнишки банди отъ по 50, 100, 200, 300, 400 души по села, планини и пасбища и задигватъ едрия и дребния добитъкъ, продупчватъ кжщи и задигатъ покжщнина, убиватъ и вършатъ всички неистовства, не обезпокоявани и непрѣслѣдвани отъ никого. Достатъчно е да посочимъ само на два крупни факта, за да се види, какво е положението на дебърския българинъ: а) въ продължение само на двѣ седмици въ края на септемврий сѫ задигнати 6,000 овце, б) селото Джерноница, седалище на каймакамина на Рѣканската кааза, бѣ нападнато отъ една разбойнишка банда, състояща се отъ 400 души и тури въ паника населението въ това село и въ околията. Каймакаминътъ капитулира прѣдъ бандата, която се прѣдала на буйство и грабежъ: ограбила касата на хукюмата, отворила вратитѣ на затвора и освободила затворницитѣ, ограбила и задигнила всичка стока въ селото и си се отеглила спокойно въ дива Албания. Всичко това е станало, защото въ Джерноница били затворени двама водители на разбойнишки чети.

Ето това е въобще положението, почитаемо събрание, на българитѣ въ „конституционна“ Турция въ послѣдно врѣме, което не може да не загрижва емиграцията въ столицата. Дългъ ни се налага да слѣдимъ зорко развитието на работитѣ въ Турция, доколкото тѣ засѣгатъ нашитѣ братя тамъ, защото не можемъ да прѣдвидимъ, какви изненади и бѣди готвятъ тѣ за българитѣ въ тая пъклена държава.

(Край)